

Наумова К. О.,
здобувач

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СУБ'ЄКТ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Анотація. У статті надано загальну характеристику законодавчих засад визначення правового статусу суб'єктів видавничої діяльності в Україні, а також виявлено основні напрями їх подальшого вдосконалення.

Ключові слова: видавничі діяльність, видавець, видавництво, видавничі організації, правовий статус суб'єкта видавничої діяльності.

Постановка проблеми. Сучасна людина живе в часи інформаційного суспільства. Як зазначено в Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 р.р.» від 09.01.2007 р. № 537-V [1], одним із головних пріоритетів для України є побудова та розвиток інформаційного суспільства. Серед основних стратегічних цілей у зв'язку з цим названо прискорення розробки та впровадження інформаційно-комунікативних технологій у усі сфери суспільного життя та розвиток національної інформаційної інфраструктури [2, с. 77]. Однак, незважаючи на нові інформаційні технології, книга і надалі залишається засобом інформаційного обміну між людьми, ефективним елементом навчання і виховання, збереження і передачі інформаційної спадщини від покоління до покоління [3, с. 215].

Історія вітчизняного книговидавництва і книгорозповсюдження, проблеми їхнього розвитку за роки незалежності України висвітлюються у наукових публікаціях О.С. Афанасенко, О.О. Афоніна, І.М. Копистинської, М.П. Сенченка, М.М. Тимошика, Л.А. Швайки та ін. Науково-теоретичне підґрунтя для дослідження правового регулювання видавничої діяльності становлять наукові праці В.Б. Авер'янова, І.В. Арістової, О.О. Афоніна, Є.В. Додіна, С.Л. Зворського, В.К. Колпакова, Б.А. Кормича, О.Л. Лунева, В.В. Манєєва, Г.І. Пушак, Н.М. Рудь, О.П. Сенченко, О.Ю. Синявської, О.Л. Сухорукова, М.М. Тимошика, О.Б. Шепеліна та ін.

Однак комплексне дослідження проблем правового регулювання видавничої діяльності в Україні на сьогодні відсутнє. Це негативно відображається на практиці, аналіз якої свідчить про колізійність законодавчого регулювання в одних випадках і недостатніх нормативних положень в інших. Усе це стає фактором правової невизначеності, суперечливості й відсутності стабільності, які виступають в якості основних перешкод у реалізації принципу верховенства права в сфері правового забезпечення видавничої діяльності.

Метою цієї статті є визначення правового статусу суб'єктів видавничої діяльності, а також окреслення тих проблем, що виникають на практиці з приводу його встановлення і надання рекомендацій щодо законодавчих шляхів їх розв'язання. Це дозволить окреслити основні завдання, що стоять сьогодні перед законодавцем у сфері правового регулювання видавничої діяльності в Україні, й визначити основні напрями розвитку останнього.

Виклад основного матеріалу дослідження. До суб'єктів видавничої справи законодавство України відносить видавців, виготовлювачів та розповсюджувачів видавничої продукції. Це визначення міститься у ст. 10 Закону України «Про видавничу справу» від 05.06.1997 р. № 318/97-ВР [4]. При цьому відповідно до ч. 5 ст. 1 Закону видавничою є організаційно-творча,

господарсько-виробнича діяльність видавців, спрямована на підготовку і випуск у світ видавничої продукції. Серед принципів видавничої справи особливе місце займають законність, об'єктивність, системність, гласність та комплексність. Реалізація цих принципів є необхідною умовою для втілення у життя основних завдань видавничої справи, у тому числі забезпечення прав людини на свободу думки і слова, на вільне вираження власних думок і переконань, на свободу літературної, художньої, наукової творчості, на вільне володіння, користування та розпорядження результатами власної інтелектуальної та творчої діяльності, захист указаних авторських прав та моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності та ін. [5, с. 11].

Легко помітити, що видавничі справи – це діяльність саме видавців. Більше того, важливим компонентом є саме спрямованість вказаної діяльності на досягнення такого результату, як підготовка і випуск у світ видавничої продукції. Як зазначено в ч. 3 ст. 1 Закону України «Про видавничу справу», видавець – це суб'єкт господарювання, що здійснює видавничу діяльність. Аналіз закону дозволяє встановити, що видавці можуть виступати в якості: видавництва; видавничих організацій; фізичних осіб – суб'єктів господарювання. При цьому в якості видавництва може діяти юридична особа, основним видом діяльності якої є видавничі діяльність (ч. 4 ст. 1 Закону). У свою чергу, видавничі організації є юридичною особою, що здійснює видавничу діяльність разом з іншими видами діяльності (ч. 6 ст. 1 Закону України «Про видавничу справу»). Як бачимо, закон в якості основної класифікуючої ознаки називає такий критерій, як «основна діяльність». Варто визнати подібний підхід законодавця не зовсім вдалим. Адже, як видавництво, так і видавничі організації цілком можуть здійснювати інші види діяльності. Для видавництва видавничі діяльність не є виключним видом діяльності. Тому багато видавництв цілком можуть підпадати під легальне визначення видавничих організацій.

Важливо зазначити, що поняття основної діяльності є обліково-статистичним терміном. Відповідно до п. 3 Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [6], основну діяльність становлять операції, пов'язані із виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), які є головною метою створення підприємства, і забезпечують основну частку його доходу. Основний вид економічної діяльності – це вид діяльності підприємства, на який припадає найбільший внесок у валову додану вартість. Важливо зазначити, що основний вид економічної діяльності необов'язково має частку 50 або більше відсотків у валовій доданій вартості. На практиці через складність розрахунку на рівні підприємства показника валової доданої вартості за видами економічної діяльності для визначення основного виду економічної діяльності застосовують такі показники, як: 1) обсяг реалізованої продукції (товарів та послуг). Цей показник є найбільш універсальним для різних видів економічної діяльності; 2) середньорічна чисельність працівників.

Другорядним (неосновним) видом економічної діяльності є будь-який інший вид економічної діяльності підприємства з виробництва продукції, товарів або надання послуг. Так, у міжнародній статистичній практиці прийнято розглядати другорядний вид економічної діяльності за умови, якщо обсяг такої діяльності становить понад 10% від загальних показників діяльності підприємства, або не менше 5% від загального обсягу діяльності у відповідному виді економічної діяльності у регіоні.

Відповідно до Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010» (наказ Держспоживстандарту України 11.10.2010 р. № 457) видавничу діяльність знаходиться в розділі 58 (Секція J «Інформація та телекомунікації»). У поясненні до розділу вказано, що цей розділ включає видання книг, брошур, буклетів, словників, енциклопедій, атласів, карт і діаграм; видання газет, журналів і періодичних видань, каталогів та інших видів друкованих видань, а також видання програмних продуктів. Видавничу діяльність включає придбання авторських прав на зміст (інформаційні продукти) та їх публікацію шляхом відтворення та поширення у різних формах (друкованій, електронній або аудіоформі, в мережі Інтернет, у вигляді мультимедійних продуктів тощо), крім виробництва кіно- та відеофільмів.

Відповідно, чинне на сьогодні законодавство України не дозволяє провести чітке розмежування правових статусів різних суб'єктів видавничої діяльності, запроваджуючи в якості критерію такого розмежування суто статистично-обліковий критерій.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про видавничу справу» з метою обліку суб'єктів видавничої справи в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, уповноваженим органом ведеться Державний реєстр видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції (далі – Державний реєстр). Суб'єкти господарювання провадять діяльність у видавничій справі після внесення їх до Державного реєстру на підставі свідоцтва про внесення суб'єкта господарювання до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції.

Положення про Державний реєстр видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28.09.1998 р. № 1540 [7]. Внесення суб'єктів видавничої справи до Державного реєстру здійснюють Мінінформ, а також його відповідні місцеві підрозділи.

Включення до Державного реєстру має важливе юридичне значення при встановленні правового статусу суб'єкта господарювання в якості суб'єкта видавничої діяльності. Наведемо приклади. Так, зокрема, пільги, передбачені Митним кодексом України [8], стосуються видавців, що використовують ввезений товар у видавничій діяльності та діяльності з виготовлення книжкової продукції, яка виробляється в Україні. Відповідно, обов'язковою умовою для отримання пільги зі сплати ввізного мита необхідно, щоб підприємство здійснювало дві перші ланки видавничої справи, а саме: видавничу діяльність та виготовлення книжкової продукції [9].

Інший приклад: відповідно до ст. 6 Закону України «Про видавничу справу» видавництва користуються послугами організацій поштового, телеграфного і телефонного зв'язку за тарифами, передбаченими для бюджетних організацій та установ. Відповідно до вимог п. 28 Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг [10] до обов'язків оператора та провайдера електрозв'язку віднесено забезпечення правильності застосування тарифів, і тому на нього покладається з'ясування категорії споживача, з яким укладаються договори про надання послуг електрозв'язку. Включення споживача до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції дає змогу встановити, до якої категорії споживачів належить споживач, що забезпечує пра-

вильне застосування тарифів на послуги електрозв'язку, а саме як для категорії «бюджетні організації» [11; 12].

Чи є свідоцтво видавця, виготовлювача чи розповсюджувача видавничої продукції документом дозвільного характеру? Документ дозвільного характеру, за визначенням, яке йому дає законодавець, представляє собою дозвіл, висновок, рішення, погодження, свідоцтво, інший документ, який дозвільний орган зобов'язаний видати суб'єкту господарювання у разі надання йому права на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності та/або без наявності якого суб'єкт господарювання не може проваджувати певні дії щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності (стаття 1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [13]).

Враховуючи законодавчий припис, згідно із яким суб'єкти господарювання провадять діяльність у видавничій справі лише після внесення їх до Державного реєстру на підставі свідоцтва та визначення документа дозвільного характеру, можна зробити висновок, що свідоцтво має ознаки документа дозвільного характеру. Однак у Законі України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» [14] такий документ не зазначено. Причому, у ст. 1 цього закону вказано на заборону вимагати від суб'єктів господарювання отримання документів дозвільного характеру, які не внесені до Переліку, який затверджений цим Законом. Встановлення інших видів документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності може здійснюватися шляхом внесення відповідних змін до цього Закону.

Таким чином, виникає колізія між положеннями Закону України «Про видавничу справу» та Закону «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності». У зв'язку з цим Держкомтелерадіо підготувало проект закону «Про внесення змін до Закону України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності». Мета проекту – узгодити положення Закону України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» із положеннями Закону України «Про видавничу справу» в частині уніфікації назв документів дозвільного характеру та доповнення Переліку документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності документом дозвільного характеру свідоцтвом про внесення суб'єкта господарювання до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції.

На наш погляд, такий підхід до врегулювання виявленої колізії у правовому регулюванні видавничої діяльності в Україні не можна вважати виваженим. Адже мета реєстрації та видачі свідоцтва чітко викладена в чинній статті 12 Закону України «Про видавничу справу» і полягає в здійсненні обліку суб'єктів видавничої справи. Більше того, Мінекономрозвитку України не погодило законопроект, посилаючись на те, що передбачена Законом процедура видачі свідоцтва має виключно документальний характер, коли органом влади здійснюється перевірка поданих суб'єктом господарювання заяви та документів, що додаються до неї. Разом з тим, факт внесення до реєстру не може бути пов'язаний із наданням прав суб'єктам господарювання, а має на меті облік суб'єктів господарювання, які набули прав на провадження діяльності у сфері видавничої справи. За своїми ознаками діяльність у видавничій сфері не створює ризиків загрози життю і здоров'ю населення та навколишньому природному середовищу. Крім того, практика регулювання такого виду діяльності, як видавничу справу, європейським законодавством здебільшого не передбачає дозвільних процедур, обмежуючись реєстрацією даного виду діяльності.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» одним з основних принципів державної політики з питань дозвільної системи у сфері господар-

ської діяльності є зменшення рівня державного регулювання господарської діяльності. У зв'язку з цим Мінекономрозвитку України запропонувало замінити запровадження дозвільної процедури з видачі свідоцтва на заявничий (реєстраційний) принцип, що забезпечить дотримання вимог вищезазначених законів, а також цілей і завдань Уряду в частині розширення свободи підприємницької діяльності та скорочення функцій адміністративного регулювання економіки.

Саме про такий стан речей станом на сьогодні повідомляє Держкомтелерадіо у Пояснювальній записці до іншого проекту закону України «Про внесення змін до Закону України «Про видавничу справу» щодо запровадження заявничого (реєстраційного) принципу ведення господарської діяльності суб'єктами видавничої справи». В ньому запропоновано більш виважений підхід до врегулювання ситуації навколо правового статусу свідоцтва.

Фактично пропонується ліквідувати обмеження, передбачене ч. 2 ст. 12 Закону України «Про видавничу справу», відповідно до якого суб'єкти господарювання провадять діяльність у видавничій справі лише після внесення їх до Державного реєстру на підставі свідоцтва. Законопроект має на меті встановлення того, що внесення суб'єкта господарювання до Державного реєстру здійснюється уповноваженим органом протягом 30 календарних днів з дати надходження заяви.

Це значно відрізняється від поточної редакції відповідної норми, згідно з якою рішення про видачу свідоцтва та внесення суб'єкта господарювання до Державного реєстру або про надання письмового повідомлення про відмову у видачі свідоцтва ухвалюється уповноваженим органом протягом 30 календарних днів з дати надходження заяви. Уповноважений орган за проектом все ж таки може відмовити у внесенні суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру (зміни до ст. 16), але виключно в разі, коли: 1) суб'єкт видавничої справи з таким найменуванням уже внесений до Державного реєстру; 2) в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців відсутня інформація про суб'єкта господарювання; 3) інформація про суб'єкта господарювання, наведена у заяві, не відповідає відомостям, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців; 4) заява та додані до неї документи подані з порушенням встановлених вимог.

Про відмову у внесенні суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру уповноважений орган письмово повідомляє такому суб'єктові із зазначенням підстави протягом 30 календарних днів з дати надходження повідомлення. Рішення про відмову може бути оскаржене в суді.

На наш погляд, у будь-якому разі така відмова жодним чином не може звужувати правосуб'єктність особи в сфері видавничої діяльності, оскільки відсутність реєстрації не є обмеженням права на зайняття відповідною діяльністю.

Висновки. Викладене вище є яскравим свідченням невизначеності правового регулювання в питаннях встановлення правового статусу суб'єктів видавничої діяльності. Законодавець єдиним критерієм, який дозволяє провести розмежування між видавництвами і видавничими організаціями, називає видавничу діяльність як основний вид діяльності для видавництв, зазначаючи при цьому, що видавничі організації, окрім видавничої, можуть здійснювати і інші види діяльності. Проте критерій «основної діяльності», будучи суто статистичним, не виключає для видавництв можливість також здійснювати інші види діяльності, що фактично призводить до зникнення різниці між правовим статусом видавництва і правовим статусом видавничої організації. Таким чином, одним із напрямів вдосконалення правового регулювання видавничої діяльності в Україні має стати проведення чіткого розмежування між статусами різних суб'єктів такої діяльності на підставі чітко-

го і юридично (а не тільки статистично) значущого критерію із доведенням до відома учасників відповідних відносин інформації щодо того, який обсяг прав і обов'язків дає кожен із передбачених правових статусів. Крім того, чинне законодавство України потребує встановлення заявничого, а не дозвільного правового режиму видачі свідоцтва суб'єктам видавничої діяльності в Україні.

Література:

1. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 р.р.» від 09.01.2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Стор. 511. – Ст. 102.
2. Дубас Т. Інформаційний ринок і видавничу діяльність наукових бібліотек / Т. Дубас // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. – 2009. – Вип. 25. – С. 76–86.
3. Грет Г. Видавничу справу України: сучасний стан і тенденції розвитку / Г. Грет // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. – 2011. – Вип. 31. – С. 214–225.
4. Закону України «Про видавничу справу» від 05.06.1997 р. № 318/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 32. – Ст. 206.
5. Овсієнко-Миронова Г.В. Організаційно-правові засади управління видавничою справою в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Г.В. Овсієнко-Миронова; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2006. – 20 с.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 19. – 97 с. – Ст. 665.
7. Положення про Державний реєстр видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції // Офіційний вісник України. – 1998. – № 39. – 25 с.
8. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44–45. – 1858 с. – Ст. 552.
9. Постанова Київського районного суду м. Харков від 21.02.2013 р. у справі № 2018/20601/2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31014981>.
10. Правила надання та отримання телекомунікаційних послуг, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2012 р. № 295 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 29. – 21 с. – Ст. 1074.
11. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 19.01.2012 р. у справі № К-17282/09 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21428515>.
12. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 26.03.2014 р. у справі № К/9991/71055/12 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37914784>.
13. Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 р. № 2806-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 48. – 2537 с. – Ст. 483.
14. Закон України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» від 19.05.2011 р. № 3392-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 47. – 2002 с. – Ст. 532.

Наумова К. А. Суб'єкт издательской деятельности: проблемы определения правового статуса

Аннотация. В статье представлена общая характеристика законодательных начал определения правового статуса субъектов издательской деятельности в Украине, а также выявлены основные направления их последующего совершенствования.

Ключевые слова: издательская деятельности, издатель, издательство, издательская организация, правовой статус субъекта издательской деятельности.

Naumova K. The subject of publishing: the problem of establishing of legal status

Summary. The article presents a general description of legislation began to establish legal status of the subjects of publishing activities in Ukraine, as well as identified main directions of their further improvement.

Key words: publishing, publisher, publishing organization, legal status of subject of publishing.